

TÜRKÇE VE BOŞNAKÇA SÖZCÜKLERİNDE ÇOKLUK UN KULLANIMI VE BUNLARIN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE ETKİLERİ *

Meryem ARSLAN**

ÖZ: Bu makale, Türkçe ve Boşnakça isimlerde çokluk kategorisinin yapılanması ve bunların Türkçe öğretimine etkileri konusunda hazırlanmıştır. Çalışmada, cinslik kategorisine sahip olmayan Türkçe ile bu kategoriye sahip Boşnakça, çokluk kullanımları açısından karşılaştırılmaktadır. İsimlerin çokluk yapılması ile ilgili karşılaştırmalara dayanan bu yazıda, Boşnakçadaki çokluk yapılanması, sayı sıfatları, kişi zamirleri ve isimlerin tekrarıyla oluşan ikilemeler bağlamında ele alınmaktadır. Bilindiği gibi Boşnaklarla Türkler arasında geçmişten bugüne hem ticarî hem kültürel hem de aynı dinin paylaşımının getirdiği yakınlıklar bulunmaktadır. Başka bir deyişle, iki ülke ve insanları arasında yoğun etkileşim ve iletişim söz konusudur. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma, Bosna-Hersek'te bir yanda Türkçe öğrenimi bir yanda da Türkçenin öğretilmesi çalışmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yabancı dilin öğrenilmesi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve öğrenimi, çokluk şekilleri, Türkçe, Boşnakça

THE USAGE OF PLURAL SUFFIX IN TURKISH-BOSNIAN NOUNS AND THEIR EFFECTS ON TURKISH LANGUAGE TEACHING

ABSTRACT: This study is conducted in order to examine the structure of plural suffix category in Bosnian and Turkish nouns and their effects on Turkish Language teaching. This study compares Turkish Language, which doesn't have the category of common nouns and Bosnian Language, which has this category in terms of the usage of plural suffix. In this article based on the comparisons regarding the plural suffix of nouns, the plural suffix in Bosnian Language is examined in terms of numeral adjectives, personal pronouns and reduplications which consist of the repetitions of nouns. As is known, there are connections between Bosnians and Turks by means of sharing commerce, culture and same religion. In other words, there is an

---

* Bu çalışma, 2010 yılında 01-03 Temmuz 2010 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nde yapılan III. Uluslararası Türkçenin Etkimi-Öğretimi Kurultayı'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., meryemarslan2078@hotmail.com.

intense interaction and communication between the two countries and their people as well. Given all these, this study aims to contribute to the studies on learning and teaching Turkish Language in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Learning foreign language, Teaching and learning Turkish as a foreign language, Turkish, Bosnian.

Giri

Giderek küreselle en dünyada daha fazla birlikte ya amak zorunda kalan insanlar, e itim ba ta olmak üzere, i , göç gibi çe itli nedenlerle ikinci dile ihtiyaç hissederler. Bu durum, ikinci dili ö reten ve ö renenlerin de kendi bilgileri, yöntemleri ve yakla ımlarını sürekli gözden geçirme gere ini do urmaktadır. kinci dilin nasıl ö retilece i, ne kadar ö retilece i, yanlı ların ne zaman düzeltilece i, yazı çalı malarının nasıl yapılaca ı gibi pek çok soru cevaplandırılmayı bekleyen dinamik sorulardır. imdiye kadar yapılan çalı malardan anla ıldı ına göre, ikinci dil ö reniminin tek bir yöntemi bulunmamaktadır. Pek çok yöntemi kapsayan dil ö retim sürecinde, dil ö reten ki i uygun gördü ü duruma göre çe itli yöntemlerden yararlanabilir.

Dil ö retim sürecinde hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, ikinci dili ö renen ki iler, bilinçli veya bilinçsiz olarak do al dillerinden yararlanır, ikinci dili, do al dilleriyle kar ıla tırırlar. Aynı kar ıla tırma, ikinci dili ö reten ki iler tarafından da yapılmaktadır. Kar ıla tırma çalı malarının verimli olabilmesi için çalı macıların her iki dile hâkim olması gerekir. Dil ö renim sürecini hızlandırmak ve verimli hale getirebilmek için bilimsel yöntemlerle yapılacak kar ıla tırma çalı malarının artması gerekmektedir.

Türk halkının kültürel, tarihî ve ticari yönden etkili bir ileti im içinde bulundu u Bosna-Hersek'te Türkçe ikinci dil olarak popüler kurslardan akademik ortamlara kadar çe itli düzlemlerde ö retilmektedir. Bu ülkedeki, Türkçe ö retimi çalı malarında iki dilin kar ıla tırılmasıyla elde edilecek sonuçlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalı mada, sözü edilen ihtiyaca bir katkı sa lamak amacıyla, Türkçe ve Bo nakça isimler ço ul kategorilerinin yapılanması yönünden kar ıla tırılacaktır.

Bo nakçanın di il, eril ve nötr isimlere sahip olması, ismin hallerinde, sayılarda, fiil çekiminde, sözü edilen üç isim türüne göre farklı çokluk ekilerinin kullanılması, Bo nakçadaki ço ul kategorisinin yapılandırılmasını çe itlendirmektedir. Bu çe itlilik anlatımda ve kar ıla tırmada güçlük çıkaraca ından konunun sınırlandırılması yoluna gidilmi tir.

nceleme

Türkçe, biçimbilgisel olarak sondan eklemeli bir dildir. Birkaç örnek dı ında çekim ekleri yapım eklerinden sonra gelmektedir. Yine Türkçede biyolojik ayrımları gösteren gerçek cinsiyet ayrımları bulunmaktayken, cansız varlıklara uygulanan gramatikal cinsiyet Türkçede bulunmamaktadır.

Türkçe isimler, varlıkların tek ve çok olmasına göre özel (*Ay e, Mehmet, Denizli, Türkiye, ngilizce gibi.*) ve cins isimler (*ku , a aç, kalem gibi.*); be duyu ile algılanıp algılanmamasına göre soyut (*mutluluk, huzur, sinirlilik, ruh*) ve somut (*ta , a aç, su, kalem*) altında incelenmektedir. Ayrıca, Türkçede dilbilgisel olarak tekil görünümlü olmasına ra men kavramsal olarak ço ula gönderme yapan isimler de topluluk ismi olarak adlandırılmaktadır. Bunların yanında isimleri yapısına göre incelemek de mümkündür.

Bo nakça, cinslik özelli ine sahip bir dildir. Bo nakçadaki isimler, sıfatlar, cümleler, tamlamalar, ço ullar, zamirler bu durumdan etkilenmektedir. Bo nakçadaki isimler cinsliklerine veya isimlerin genitif halindeyken aldıkları ekler e göre adlandırılmaktadır. Cinsliklerine göre *eril* (Bo nakçada *muškog roda*; ngilizcede *masculine*), *di il* (Bo nakçada *ženskog roda*; ngilizcede *feminine*) ve *nötr* (Bo nakçada *srednjeg roda*; ngilizcede *neuter*) ekinde üç gruba ayrılır. isimler genitif eklerine göre ise –a çe idi, –e çe idi ve –i çe idi olarak üçe ayrılır. Buna göre eril ve nötr isimler genitif halde –a ünlüsünü aldıkları için –a çe idi; di il isimler genitif halde –e ünlüsünü aldıkları için –e çe idi isimler; di il isimlerden sayılan bir grup isim genitif halde –i ünlüsünü aldı ı için –i çe idi isimler olarak adlandırılır.

simlerin cinslik durumu yani eril, di il ve nötr durumları temelde i aret sıfatı olan *taj, ta, to* (“bu” anlamında) sözcüklerinin kullanımıyla belirlenir: Eril isimlerden önce *taj*, di il isimlerden önce *ta*, nötr sözcüklerden önce *to* ekinde kullanılır: *Taj jezik, ta žena, to selo, taj cvijet, ta kost, to tele* gibi. Bunların yanında sözcüklerin cinsini belirlemek için sesbirimlerden de yararlanılmaktadır: Eril sözcüklerin yalın hali istisnalar dı ında ünsüzlerle biter. Di il sözcüklerin yalın halinde, ismin sonunda –a ünlüsü bulunmaktadır. Nötr sözcüklerin yalın hallerinde ise, sözcük sonunda –e veya –o ünlüleri bulunur. Buna göre:

a) *Jezik (dil), grad (ehir), sin (o ul), sat (saat)* ünsüzlerle bitti i için eril isimlerdir. Bunun dı ında –e, –a ve –o ile bitmesine ra men eril kabul edilen sözcükler de vardır. Bunlar dilde istisnalar olarak kabul edilmektedir. *Auto (Araba < autobus), aga, sto (masa < stool), atelje (atölye), Alija (özel isim)* eril sözcüklerdendir.

b) *Knjiga* (kitap), *žena* (kadın), *Emina* (özel isim), *voda* (su) –a ünlüsü ile bitti i için di il sözcüklerdendir. Bunun yanında ünsüzlerle ve –o ile biten isimlerin bazıları da di il isimler olarak kabul edilir. Buna göre *kost* (kemik), *ljubav* (a k), *soo* (tuz < sol) di il sözcüklerdendir (Dževad, 2002: 190).

c) *Selo* (köy), *jezero* (göl), *jaje* (yumurta), *oko* (göz), *djete* (çocuk) –o veya –e ünlüleri ile bitti i için nötr sözcüklerdendir.

Bu durum u ekilde tablola tırılabilir:

sim Çe itleri	simlerin Sonu	Tekil ve Yalın Haldeki Örnekleri
Eril sözcükler	Genellikle ünsüzle biter.	<i>zub, grad</i>
Di il sözcükler	-a	<i>voda, žena</i>
Nötr sözcükler	-o ili -e	<i>selo, more</i>
-i çe idi sözcükler(di il sözcüklerin bir çe idi)	Ünsüzle biter, ama istisna olarak –i de i ikli ine u rar	<i>kost, no</i>

Bo nakçada, fenomen, varlık ve nesnelere anlatmak için kullanılan isimler, sözcük çe itleri içerisinde büyük bir alana sahiptir. simler renk isimlerinden co rafî isimlere, nesne isimlerinden sanat dallarına kadar geni bir yelpazede çe itlenmektedir. Bu çe itler be duyu ile algılanıp algılanmamasına göre somut (*Bo nakçada: konkretne, stvarne, predmetne*) ve soyut isimler (*Bo nakçada: apstraktne, nestvarne, mislene*); belli bir varlı a ad olup olmaması yönüyle özel (*Bo nakçada: Vlastite imenice, osobne, imena*) ve cins isimler (*Bo nakçada: op e imenice, zajedni ke imenice*) olarak adlandırılır. Dilbilgisel olarak tekil görünümlü olmasına ra men kavramsal olarak ço ula gönderme yapan isimler de topluluk isimleri (*Bo nakçada: Zbirne (Kolektivne) imenice*) olarak ifade edilmektedir. *Ku a* (ev), *majka* (anne), *liš e* (yaprak) somut isimlere; *ljepota* (güzellik), *tuga* (hüzün), *sre a* (mutluluk), *ljutna* (sinirlilik), *dobrota* (iyilik) soyut isimlere; *Tuzlanka*, *Amina*, *Merima*, *Evropa*, *Mars* özel isimlere; *otac*, *majka*, *nana*, *sin*, *kamen(ta)*, *knjiga* (kitap), *vjetar* (rüzgar) cins isimlere; *dje a* (çocuklar), *mom d* (takım), *janj d* (kuzular), *cvije e* (çiçekler), *liš e* (yapraklar), *kamenje (ta lar)* sayılabilen topluluk isimlerine; *voda* (su), *snijeg* (kar), *mermer*, *zlato* (altın), *brasno* (un) madde isimlerine örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında, Bo nakça gramere göre bazı isimleri hem soyut hem de somut ekilde dü ünme mümkündür. Bunlar arasındaki sınır kesin olarak belli de ildir. *Pleme* (kabile, soy), *narod* (millet), *država* (devlet) bu tür isimlerdendir.

Türkçe ve Boşnakça isimlerde Çokluk

a) Türkçe isimlerde Çokluk¹

Türkçede çokluk kategorisini karıştırmak üzere asıl olarak biçimbillgisel bir yol kullanılmaktadır: -lar, -ler eki. Bunun yanında çoklu un ifadesi için başka bazı yollar da vardır. Türkçede bazı sıfatlarla ve zamirlerle (*birçok ki i, birço u, bazı ö retmenler, bazısı, ben-biz, sen-siz* gibi) ikilemeler (*kapı kapı gezmek = çok kapı gezmek = kapılar gezmek* gibi) sayılarla da çokluk ifade edilebilmektedir. Ancak Türkçede -lar eki her zaman çokluk bildirmemektedir; bundan başka i levleri de bulunmaktadır. Bu i levler şöyle sıralanabilir:

✓ Topluluk, aile, millet adları yapmak; bir dine ve gruba mensup olma durumlarını göstermek: *Tolgalar, Güldenler, Sırplar, Ruslar, Osmanlılar, Abbasiler, Museviler, Budistler, Servet-i Fünuncular, Be Hececiler* gibi.

✓ Bir şahsın başka oldu u aileyi, bir çevreyi göstermek, benzetme bildirmek: *Hacı Bekta lar, Fuzuliler, Yunus Emreler, Yakup Kadri ler*, gibi.

✓ Çokluk anlamı taşıyan cins adlarında anlam güçlendirmek: *Gökler, aylar, güne ler, topraklar, yerler* gibi.

✓ Ki i ve kurumlar toplulu unu bildirmek: *oförler Derne i, çi Sendikaları Konfederasyonu, Memurlar Kooperatifi, Ö retmenler Derne i* gibi.

✓ Abartma anlamı katmak: *Çocuk ate ler içinde yanıyor. /Bu aile evlatlarını ne büyük sıkıntılarla yeti tirdi, bir bilerseniz./ Merhabalar efendim.* gibi.

✓ Seslenme ve ünlem durumunu sağlamak: *Ordular! lk Hedefiniz, Akdeniz'dir./ Muallimler, bayanlar baylar* gibi.

✓ Şahıs ve unvanlarla yer adı türetmek: *Hacılar Köyü, Aydınlar Köyü, Kocaaliler Köyü* gibi.

✓ Tür adları ve aile olu turan tür adları olu turmak: *Turunçgiller, baklagiller, sürüngenler* gibi.

✓ İsimler yapmak: *Günler günü, güzeller güzeli, aylar ve aylar* gibi.

✓ Saygı ve nezaket bildirmek: *2. Tekil şahıs için: Sizler önce buyurunuz. /Sizler önce geçiniz.* gibi.

¹ Bu bölüm için "Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (ekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara; Ergin, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları; Lewis, G.L. (1975). *Turkish Grammar*, Oxford; İhan, N. *Türk Dilinde Çokluk*, Elazığ, Manas Yayıncılık." adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

✓ Deyimlerle kalıpla arak kullanılmak: *iyi günler, iyi geceler/dünyalar kadar i* gibi.

Türkiye Türkçesinde çokluk ekinin hal ekleriyle kullanımı ise Tablo 1’de görülmektedir:

Tablo 1: Türkçe Çokluk Ekinin Hal Eklerine Göre Kullanımı

	simler	
	Tekil	Ço ul
Nominatif	-Ø	-lar /-ler- Ø
Genitif	-(n)ın, -(n)in, -(n)un, -(n)ün	-lar-ın /-ler-in
Datif	-(y)a, -(y)e	-lar-a, -ler-e
Akuzatif	-(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü	-lar-ı /-ler-i
Ablatif	-dan, -den, -tan, -ten	-lar-dan, -ler-den
Instrumental	-(y)la, -(y)le, ile, n	-lar-la, -ler-le
Lokatif	-da, -de, -ta, -te	-lar-da, -ler-de
E itlik Eki	-ca, -ce, -ça, -çe	-lar-ca, -ler-ce

b) Bo nakça simlerde Çokluk²

Bir nesnenin, varlı ın çok olma durumu anlamına gelen çokluk, Bo nakçada *množina* sözcü ü ile; tekil kavramı da *jednina* sözcü ü ile ifade edilmektedir. Bo nakçadaki çokluk, cinsiyet kategorisinden etkilenmektedir. Çokluk kategorisi, eril, di il, nötr sözcüklere göre de i mektedir. Bunlara ek olarak, kural dı ı çokluklar da bulunmaktadır. Kural dı ı örneklerin gösterilmesi çalı manın alanını geni letece i için, çalı mada kurallı çokluklar ölçü olarak alınmı tır. *ovjek (insan)- Ljudi (insanlar); dijete (çocuk)- dije a (çocuklar)* gibi bazı örneklerle kuralsız çokluklara de inilmi tir. Bunun yanında di il bir sözcük olan *krv* (‘kan’ anlamında) sözcü ü gibi tekil ve ço ul ekli aynı olan sözcükler de vardır.

Bo nakçadaki cinslik özelli i isimlerin çokluk eklerini çe itlendirmektedir. Bundan dolayı, bu dildeki çokluk için tek bir ekilden söz edilememektedir. simlerin hal eklerine göre kullanımında, çokluk ekinin hal eki ile birlikte kullanıldı ı, hatta çokluk ekinin yapısının de i ti i, zaman zaman da yapısını kaybetti i görülmektedir.

Bazı isimlerin çokluk eki alması durumunda kökün de i ti i, zaman zaman sesbilgisel olarak de i ti i, bazı alıntı sözcüklerde yardımcı ses olarak –j- sesini aldı ı görülmektedir. Yine bazı sözcüklerin çokluk ekini kökün –ov-

² Bu bölümdeki bilgiler için “ auševi , E., (1996). *Gramatika Suvremenoga Turskog Jezika*, Hrvatska Sveu ilišna Naklada, Zagreb; Jahi ž, D. vd (2002). *Gramatika Bosanskoga Jezika*, Dom Štampe, Zenica.” adlı çalı malardan yararlanılmı tır.

TÜRKÇE VE BOŞNAKÇA İSİMLERDE ÇOKLUĞUN KULLANIMI VE BUNLARIN
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE ETKİLERİ

/-ev- eki ile geni ledikten sonra aldığı tespit edilmiştir. Hangi sözcüklerin bu ekilde geni letildiğine dair herhangi bir kuralın olmadığı belirlenmiştir.

İstisna durumlar dikkate alınmadan, Boşnakça isimlerdeki çoklu un, isim cinslerine ve hal eklerine göre kullanımları Tablo 2’de görülmektedir:

Tablo 2: Boşnakça Çokluk Eklerinin Hal Eklerine Göre Kullanımı

	-a çe idi sözcükler (Eriş Sözcükler)		-a çe idi sözcükler (Nötr Sözcükler)		-e çe idi sözcükler (Dişil Sözcükler)		-i çe idi sözcükler (Dişil Sözcüklerin bir türü)	
	Jednina (Tekil)	Množina (Çokul)	Jednina (Tekil)	Množina (Çokul)	Jednina (Tekil)	Množina (Çokul)	Jednina (Tekil)	Množina (Çokul)
Nominativ	-Ø, -o/-e	-(-ov/-ev)ji	-o/-e	-a	-a	-e	-Ø	-i
Genitiv	-a	- , -j, -ijj ³	-a	-	-	- , -j, -	-i	-
Dativ	-u	-ima	-u	-ima	-i	-ama	-i	-ima
Akuzativ	=N=G	-e	-o/-e	-a	-u	-e	-Ø	-i
Vokativ ⁴	-e/-u, =N	-i	-o/-e	-e	-e, -o, -a	-e	-Ø	-i
Instrumental ⁵	-om/-em	-ima	- m	-ama	-om	-ama	-i /-ju	-ima
Lokativ	-u	-ima	-i	-ama	-i	-ama	-i	-ima

Boşnakça isimlerde çoklu un hal eklerine göre kullanımıyla ilgili örnekler ise istisnalarıyla birlikte ve olabildiğince Tablo 3’te gösterilmektedir.

Türkçe ve Boşnakçadaki İsimlerdeki Çokluk Durumunun Karşılaştırılması

İsimlerdeki çokluk durumu, hal eklerine, iyelik eklerine, ikilemlerle yapılan çoklu a göre karşılaştırılmalı bir şekilde gösterilecektir.

³ Genitiv ekinde – daha çok kullanılır; – , bazı sözcüklerde kullanılır: *ljudi, ljudi; mjesec- mjesec , crv-crv-* gibi. –ijj ise eski bir ikili durum gösteren ektir: *noktiji, prstiji*.

⁴ Vokativ, Boşnakçada seslenme ifade ederken kullanılan bir hal ifadesidir. Bu durum Türkçede *seslenme ünlemleri* ile ifade edilir. Boşnakçada isimlerdeki cinslere göre vokativ eki farklılıkta ve özel ekler almaktadır.

⁵ Instrumental eki, de –om veya –em eki ile yapılır. Bunların sözcük eklenmesinde u kural uygulanır: a) Damaksız olmayan seslerden sonra –om gelir: *ovjekom, u enikom, jelenom, gradom, zubom*. b) Sözcükler z veya s ile biterse –om gelir: *obrazom, vitezom, kosom (zikzaklı gidi), pojasom (belt: kemer)*. c) Damaksız sesler varsa –em gelir: *mužem, mladi em, voza em, kola em, ajem*. d) Damaksız seslerden sonra –e varsa –om gelir: *ježom, kre om, vešom, padežom*. e) Sözcüklerin sonunda c varsa, –em gelir: *ocem, stricem, borcem, glumcem*; e er ödüncü sözcüklerin sonunda –c varsa ek –om olur: *princom, vicom*. f) Sözcüklerin sonunda – t, r, št, žd varsa –om veya –em gelebilir: *put-om/ put-em /prištom/ prištem, duždom/duždem* gibi. g) Sözcüklerin sonunda –ar varsa –om veya –em gelebilir: *gospodarom/gospodarem, pekarom/pekarem* gibi. Sadece –r varsa –om gelir: *darom, profesorom, pendžerom* gibi. (Dževad Jahi ž vd, 2002: 200-201).

Tablo 3: Bo nakça simlerde Çoklu un Hal Eklerine Göre Kullanımına Örnekler

	-a çe idi sözcükler (eril sözcükler)	-a çe idi sözcükler (nötr sözcükler)		-e çe idi sözcükler (di il sözcükler) ⁶		-i çe idi sözcükler (di il sözcüklerin bir türü)		
	jednina (tekil)	množina (ço ul)	jednina (tekil)	množina (ço ul)	jednina (tekil)	množina (ço ul)	jednina (tekil)	množina (ço ul)
Nominativ	grad-ø ⁷	grad- ⁹ ov-i	dugme-ø	dugme-t-a	knjiga	knjige	rije -ø	rije -i
	panj-ø	panj-ev-i	ø	ime-n-a	sestra	sestre	kost-ø	kost-i
	an eo ⁸ -ø	an el-i	ime-ø	----	smokva	smokve	no -ø	no -i
	italac-ø	itaoc-i	tele	-----	apoteka	apoteke	oko	o i
	aut-o	aut-i	janje	mor-a	djevojka	djevojke	kokoš	kokoš-i
	radio	radiji ¹⁰	more-ø	mjesta	majka	majke	korist	kor st-
	jelen-ø	jelen-i	mjesto	src-a	rijeka	rijeke	boj zan	boj zn- i
	prozor-ø	prozor-i	srce	jutra	zvijezda	zvijezde	radost	radost-i
	sin	sin-ov-i	jutro	koplja	jabuka	jabuke	li nost	li nost-i
	sir	sir-ev-i	koplje	pera	prilika	prilike		
	zub	zub-i	pero	uši				
	bubreg	bubrez-i	uho	krila				
	student	student-i	krilo					

⁶ Di il sözcüklerden bazılarının sadece çoklu u bulunmaktadır: hla e, novine: pantolon ve gazete.

Bazı di il sözcükler de topluluk ismi eklindedir: *bra a, dje a, dje urlija, gospoda*.

Bazı sözcükler eril ve di il gibi hal eki alabilmektedir. Örne in babo sözcü ü, erile göre de di il duruma göre de çekimlenebilmektedir: *babo, baba, babu* veya *babo, babe, babi* gibi. Di ile göre çekimlenmesi genellikle Bo nakçada olmaktadır.

⁷ Bu tabloda kullanılan sözcüklerin anlamları sırasıyla öyledir: grad “ehir”; panj “kütük”; an eo “melek”; italac “okur”; auto “araba”; radio “radyo”; jelen “geyik”; prozor “pencere”; sin “o ul”; sir “peynir”; zub “di”; bubreg “böbrek”; student “ö renci”; dugme “dü me”; ime “isim”; tele “buza t”; janje “kuzu”; more “deniz”; mjesta “yer”; srce “kalp”; jutro “sabah”; koplje “mızrak”; pero “kalem”; uho “kulak”; krilo “kanat”; knjiga “kitap”; sestra “kız”; smokva “incir”; apoteka “eczane”; djevojka “kız”; majka “anne”; rijeka “nehir”; zvijezda “yıldız”; jabuka “elma”; prilika “fırsat”; riye “sözcük”; kost “kemik”; no “gece”; oko “göz”; kokoš “tavuk”; korist “yarar”; boj zan “korku”; radost “ne e”; li nost “ki ilik”.

⁸ -o ile biten eril sözcükler di er hallerde iken -l alabilirler (Dževad Jahi ž vd, 2002: 199).

⁹ Çokluk eki olarak -i her zaman tek ba ina gelmez. Bazen araya -ov veya -ev ekini alır. Damaksı harflerden sonra -ov, damaksı olmayan harflerden sonra -ev gelir (Dževad Jahi ž vd, 2002: 201).

¹⁰ Bir sözcü ün sonunda -io varsa hal ekleri esnasında -j- sesini alır (Dževad Jahi ž vd, 2002: 204).

TÜRKÇE VE BOŞNAKÇA İSİMLERDE ÇOKLUĞUN KULLANIMI VE BUNLARIN
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE ETKİLERİ

genitiv	grad-a panj-a an el-a itaoc-a aut-a radij-a jelen-a prozor-a sin-a sira zub bubreg-a student-a	grad-ov- panj- v- an el- italac- aut- radij- jelen-a prozor- sin-ov- sir-ev- zub-a bubreg- studen t	dugme- t-a ime-n-a tele-t-a janje-t-a mor-a njest-a src-a jutr-a koplja per-a uha krila	dugme- t- ime-n- ----- ----- mor- njest- src jut r- kop lj- per- uşij kril-	knjige sestre smokve apoteke djevojk majk- rijek- zvijezd- jabuk- prilik-	knjig sestar- smok v apotek- djevoj- k- majk- ijek- zvijezd- jabuk- prilik-	rije -i kost-i no -i --- kokoş-i koristi pam t-i boj zn- i radost-i li nost-i	rije - kost- no - o iju kokoş- / kokoş- - ju kor st- pam t- boj zn- radost- li nost-
Dativ	grad-u panj-u an el-u itaoc-u aut-u radij-u jelen-u prozor-u sin-u sir-u zub-u bubreg-u student-u	grad-ov- ima panj-ev- ima an el-ima itaoc-ima aut-ima radij-ima jelen-ima prozor-ima sin-ov-ima sir-ev-ima zub-ima bubrez- ima student- ima	dugme- t-ima ime-n-u tele-t-u janje-t-u mor-u njest-u src-u jutr-u koplj-u per-u uhu kril-u	dugme- t-ima ime-n- ima ----- ----- mor-ima njest- ima src-ima jutr-ima koplj- ima per-ima uş-ima kril-ima	knjizi sestri smokvi apotec-i djevojci majc-i rijec-i zvijezd-i jabuc-i prilic-i	knjigama sestr-ama smokvama apotek- ama djojojkam a majk-ama apotek- ama rijek-ama zvijezd- ama jabuk-ama prilik-ama	rije -i kost-i no -i ---- kokoş- i korist-i boj zn-i radost-i li nost-i	rije -ima kost-ima no -ima o -ima kokoş- ima kor st-ima boj zn- ima radost-ima li nost- ima
Akuzativ	grad- ø panj- ø an el-a itaoc-a aut-o radi-o jelen-a prozor- ø sin-a sire / siru zub bubreg studenta	grad-ov-e panj-ev-e an el-e itaoc-e aut-e radij-e jelen-e prozor-e sin-ov-e sir-ev-e zube bubreg-e studente	dugme- ø ime- ø tele janje more mjesto srce jutro koplje per-o uh-o kril-o	dugme- t-a ime-n-a ----- ----- mora mjesto srca jutra koplj-a pera uşi krila	knjigu sestr-u smokvu apotek-u djevojk- u majk-u rijek-u zvijezd- u jabuk-u prilik-u	Knjige sestr-e smokve apotek-e djevojke majk-e rijek-e zvijezd-e jabuk-e prilik-e	rije -ø kost- ø no - ø ---- kokoş korist boj zan radost li nost	rije -i kost-i no -i o i kokoş- i kor st-i boj zn-i radost-i li nost-i
vokativ	grad-e panj-u an el-e itaoc-e aut-o radi-o jelen-e prozor-e sin-e sir-om zub-e bubre-ž-e studente	grad-ov-i panj-ev-i an el-i itaoc-i aut-i radij-i jelen-i prozor-i sin-ov-i sir-ev-i zub-i bubrez-i studenti	dugme- ø ime- ø tele janje more mjesto srce jutro koplje per-o uh-o kril-o	dugme- t-a ime-n-a ----- ----- mor-a mjest-a srca jutra koplja pera uşi krila	knjigo sestro smokvo apoteko djevojko majk-o rijek-o zvijezd- o jabuk-o prilik-o	Knjige sestr-e smokve apoteke djevojke majk-e rijek-e zvijezd-e jabuk-e prilik-e	rije -ø kost- ø no - ø ---- kokoş- i korist-i boj zn-i radost-i li nost-i	rije -i kost-i no - i o i kokoş- i kor st-i boj zn- ima radost-i li nost-i

instrumental	grad-om panj-em an el-om itaoc-em aut-om radij-em jelen-om prozor-om sin-om sirom zub-om bubreg-om studentom	grad-ov-ima panj-ev-ima an el-ima itaoc-ima aut-ima radij-ima jelen-ima prozor-ima sin-ov-ima sir-ev-ima zub-ima bubrez-ima studentima	dugme-t-om ime-n-om tele-t-om janje-t-om mor-em mjest-om src-em jutr-om koplj-em per-om uh-om kril-om	dugme-t-ima ime-n-ima ---- ---- mor-ima mjest-ima src-ima jutr-ima koplj-ima per-ima uř-ima kril-ima	knjigom sestr-om smokvom apotekom djevojkom majk-om apotek-om rijek-om zvijezd-om jabuk-om prilik-om	Knjigama sestr-ama smokv-ama apotekama djevojkama a majk-ama apotek-ama rijek-ama zvijezd-ama jabuk-ama prilik-ama	rije -i (ju) kost-i no -i --- kokoş- i (ju) korist-i / koriř u boj zn-i radost-i li nost-i	rije -ima kost-ima no -ima o i-ima kokoş-ima korist-ima boj zn-ima radost-ima li nost-ima
lokativ	grad-u panj-u an el-u itaoc-u aut-u radij-u jelen-u prozor-u sin-u sir-u zub-u bubreg-u studentu	grad-ov-ima panj-ev-ima an el-ima itaoc-ima aut-ima radij-ima jelen-ima prozor-ima sin-ov-ima sir-ev-ima zub-ima bubrezima studentima	dugme-t-u ime-n-u tele-t-u janje-t-u mor-u mjest-u src-u jutr-u koplj-u per-u uh-u kril-u	dugme-t-ima ime-n-ima ---- ---- mor-ima mjest-ima src-ima jutr-ima koplj-ima per-ima uř-ima kril-ima	knjizi sestr-i smokvi apoteci djevojci i majc-i apoteci	Knjigama sestr-ama smokv-ama apotek-ama djevojkama a majk-ama apotek-ama	rije -i kost-i no -i ---- kokoş- i korist-i boj zn-i radost-i li nost-i	rije -ima kost-ima no -ima o -ima kokoş-ima korist-ima boj zn-ima radost-ima li nost-ima

Tablo 3'e göre, Bo nakçadaki hal kategorisi 7 çe ittir. Bunlar orijinal dilde öyle ifade edilmektedir: Nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, instrumental, lokativ. Genitiv eki, tamlayan durumunu kar ılamaktadır. Bazen bu ek Türkçede çıkma-ayrılma durumu denilen ablatif eki ile kar ılanmaktadır. Birine seslenme, hitap bildiren vokativ hal bildiren ekil Türkçede hal ekleri içerisinde i lenmemektedir. Sözcü ün hal bildiren ekileri, eril, di il ve nötr ekillere ve sözcüklerin teklik ve çokluklarına göre farklılıklar sergilemektedir.

Bo nakçadaki isimler eril, di il, nötr ve -i çe idi olmak üzere dört çe ide ayrılmaktadır. Bo nakça isimlerin yalnız ekinde dört çe it çokluk bulunmaktadır. Eril sözcükler için -i çokluk eki olarak kullanılır: *Grad (ehir)-grad-ovi(ehirler)*, *sat (saat)-sat-ovi (saatler)*, *panj (a aç kütü ü)-panj-evi*, *auto (araba)-auti (arabalar)* gibi. Eril sözcükler çokluk ekini alırken bazen kök de i ikli ine de u ramaktadır: *pas(köpek)*, *psi (köpekler)*, *an eo (melek)- an eli (melekler)* gibi. Bazı alıntı sözcüklerden sonra, çokluk eki için -j- yardımcı sesini almaktadır: *taksi-taksiji(taksiler)*, *radio-radiji(radyolar)* gibi. Özel isimlere çokluk eki gelmez: *Mehmet beg*, *Muhsin Rizvi* gibi.

TÜRKÇE VE BOŞNAKÇA İSİMLERDE ÇOKLUĞUN KULLANIMI VE BUNLARIN
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE ETKİLERİ

Bo nakçada di il isimler –a ünlüsü ile biter. Onlar ço ul yapılırken –a ünlüsü –e’ye dönüür: *Knjiga (kitap)-knjiğe (kitaplar), voda (su) –vode (sular)* gibi.

Bo nakçada genitif hali –i olan isimler de di il isim kabul edilmektedir. Bu tür isimler ünsüzle biter ve –i ile ço ul yapılır: *kost (kemik)-kost-i, no (gece)-no i(geceler)* gibi.

Bo nakça nötr isimler –o veya –e ile bitmektedir. Nötr sözcüklerin ço ulunda ise –o veya –e yerine –a ünlüsü getirilir: *more (deniz)-mor-a (deniz-ler), jezero (göl)-jezer-a (göller), mjesto (yer)-mjest-a (yerler)* gibi. Nötr bazı isimler çokluk eki almadan önce –t-, -n-, -v-, -s- ile –et-, -en-, -ev-, -es- ekleri ile geni letilebilmektedir: *ime (isim)-ime-n-a (isimler), dugme (dü me)-dugme-t-a (dü meler)* gibi.

Bo nakçada bunların dı nda özel çokluk ekleri daha vardır. – d ve –i i ekleri yavru konumundaki varlıkların çoklu unda kullanılır: *ma e (kedi yavrusu, kedi eni i)-ma d / ma i i (kedi yavruları, kedi enikleri), unu e (torun), unu d ya da unu i i (torunlar)*.

Türkçe isimlerde Çoklu un Hal Eklerine Göre Kullanımına Örnekler

	tekil	ço ul
nominativ	ehir kütük melek okur	ehir-ler kütükler melek-ler okur-lar
genitiv	ehir+in kütü +ün mele +in okur+un	ehirler+in kütükler+in melekler+in okurlar+ın
dativ	ehre kütü +e mele +e okur+a	ehirler+e kütükler+e melekler+e okurlar+a
akuzativ	ehir+i kütü +ü mele +i okur+u	ehirler+i kütükler+i melekler+i okurlar+ı
instrumental ¹¹	ehir-le kütük-le melek-le	ehirler+le kütükler+le melekler+le

¹¹ Türkçede vasıta hali eki, ekli veya eksiz olarak yazılabilmektedir. Tabloda yer olmadığı için ayrı yazılan ile vasıta hali yazılamamıştır. Örnekler eksiz ekliyle de dü ünülmelidir: *araba(y)la veya araba ile; ehir+le veya ehir ile* gibi.

	okur-la	okurlar+la
Lokativ	ehir+de kütük+te melek+te okur+da	ehirler+de kütükler+de melekler+de okurlar+da
ablative	ehir+den kütük+ten melek+ten okur+dan	ehirler+den kütükler+den melekler+de n okurlar+dan
e itlik eki	ben+ce yıllar-ca	polis+çe para+ca

Türkçe isimlerde çokluk eki büyük ünlü uyumuna göre de i mektedir. Çokluk eki, istisnalar dışında, isimlerin yalın hallerinde kalın ünlülerden sonra –lar, ince ünlülerden sonra –ler eklindedir. Hal ekleri, çokluk ekinden sonra, gelmektedir. Hal ekleri, çokluk ekinde herhangi bir ses de i imi veya ses dümesi meydana getirilmeden eklenmektedir.

Bo nakçada ablatif ve e itlik halleri bulunmamaktadır. Bunlar *iz, od, sa* (ablatif için), *preko, kroz, s(a), niz; po, od* gibi sözcüklerden önce kullanılan çe itli kelimelerle karılanmaktadır. Bu duruma a aıda örneklerle gösterilecektir:

- Ben+ce **Po** mome mišlenju (*Benim dü ünceme göre*)
 Baba+m+ca: **Po** mišlenju moga oca (*Babamın dü üncesine göre*)
 Para+ca: **S** obzirom na paru (*Paraya göre*)
 Polis+çe: **Od** policije (*Polis tarafından*) Okkalarca: **na** oke
 (oka, 1,283kg)
 Hükümet+çe: **Od** (strane) vlade (*Hükümet tarafından*)
 Ya +ça: **Po** godinama starosti (*Ya a göre*)
 Yıllarca: *Godinama* (*Yıllar, çok yıl*) / *Günlerce* *Danima* (*Günler, her gün*)
 Ömrüm+ce: **Tokom** mog životu, u mom životu (*Ya amım boyunca, ya amımda*)
 Burada iste iniz+ce davranabilirsiniz: *Ovdije se možete ponašati po svojoj želji.* (*Burada iste ine göre davranabilirsiniz.*)
 Askerce yürü- : *I i poput vojnika, na vojni ki na in* (*Askerî bir tarzda yürü-*)
 Büro+dan çıktım: *Izišao sam iz ureda.*
 Hocamız fakülteteden çıktı mı: *Je li naš profesor otišao s fakulteta?*
 Çocuk evden kaçtı mı : *Dijete je pobjeglo od ku e.*
 Kitaplarınızı masadan aldınız mı: *Jeste li uzeli svoje knjige sa stola?*
 Köyden geç- : *Pro i kroz selo / Merdivenlerden in-: si i niz stepenice*

Hırsız odama pencereden girmi : *Lopov je (izgleda) ušao u moju sobu kroz prozor.*

Pencereden ta attı: *Ubacio je kamen kroz prozor.*

Hastalıktan söz etmeyiniz: *Ne govorite o bolesti.*

Seyahat etti i ülkelerden haftalarca bahsetmi ti: *Tjednima je pripovijedeo o zemljama u koje je putovao.*

Susuzluktan yanıyorduk: *Gorjeli smo od že i.*

Gözden uzak: *Dalek od o iju*

imdiden: *Od sada*

Bo nakçada birini ça ırma, birine seslenme isme gelen özel eklerle yapılır. Bu da hal ekleri arasında incelenmektedir. Türkçede ise birine seslenme ünlem çe itleri arasında incelenir ve *seslenme ünlemleri* olarak adlandırılır. Aynı zamanda, Türkçede seslenme vurgu ve tonlama ile yapılır: *Mehmet!, Ey Türk Gençli i!, Bakkal Amca! gibi.*

Türkçede tek olma durumunu bildirdi i için özel isimler çokluk eki almaz. E er isimler çokluk eki alırlarsa, çokluktan ba ka anlamlar ifade etmektedirler¹²:

Ay eler (veya Ay egiller): *Ajšini (Ay eninkiler)*

Papatyagillerden bir bitki: *biljka iz porodice kamilice*

Osmanlılar: *Osmanlije*

Abbasîler: *Abbasidi*

Orhan Beyler: *Gospodin Orhan i njegova porodica (Orhan Bey ve ailesi)*

Selimoviçler: *Ljudi poput Selimoviç (Selimoviç gibi ki iler)*

Zagreb'ler, Viyana'lar dola tım: *Obišao sam Zagreb, Be i njima sli ne gradove (Zagreb, Viyana ve ona benzer ehirlere dola tım.) ya da Obišao sam gradove poput Zagreba i Be a (Zagreb ve Viyana benzeri ehirlere gezdim.)*

Sınıftaki Ahmet'ler aya a kalksın: *Neka ustanu u razredu (svi) oni koji se zovu Ahmet. (Sınıftaki Ahmet isimli olan ki iler aya a kalksın.)*

Bo naklar: *Bosanci*

spanyollar: *Španci*

Türkler: *Turci*

Müslümanlar: *Muslimani*

Hıristiyanlar: *Krš ani*

¹² Bazı durumlarda, özel isimlerdeki çokluk eki, çokluk anlamı ifade edebilir. Örne in, sınıftaki iki Mehmet'ten bahsediliyorsa, *Mehmetler bugün gelmedi* ekleindeki bir kullanımda, +ler aile anlamında de il, çokluk görevindedir.

Çocuk ate ler içinde yanıyor: *Dijete ima groznicu* (Çocu un çok ate i var.); *Dete ima temperaturu* (Çocu un ate i var.); Nadiren *Dete gori u vatri* ya da *Dete izgor* Çocuk ate te yanıyor ya da çocuk yanıyor) ekinde kullanılır.

yelik Ekli simlerde Çoklu un Kullanımı

Bo nakçadaki iyelik durumu da sözcüklerin eril, di il ve nötr durumlarına göre de i mektedir. Bu de i iklik, ismin eril, nötr, di il durumuna göre iyeli in tamlayan kısmında görülebilir. Söz gelimi *moj* benim anlamına gelmektedir ve *moj auto* (benim arabam), *moj grad* (benim ehirim) gibi eril sözcükler için kullanılır. *Moj* sözcü ünü di il sözcüklerle kullanırken –a ünlüsü getirilmelidir: *Moja knjiga* (benim kitabım), *moja voda* (benim suyum) gibi. Nötr sözcüklerle kullanılırken de –e veya -o ünlüleri getirilir: *Moje pero* (benim dolma kalemim), *moje jaje* (benim yumurtam), *njegovo selo* (onun (eril) köyü), *njihovo dijete* (onların çocukları) gibi. yeli in tamlayan kısmı, ismin çokluk özelliklerine göre de de i ir. *Auti*, arabalarım anlamına gelir. Benim arabalarım demek için, iyeli in tamlayan kısmına da çokluk ekinin getirilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı, eril sözcüklerin ço ulu olan –i eki *moj* sözcü üne eklenir ve *moji auti* ekinde ifade edilir. Aynı ekilde di er isimlerin ço ulu da iyeli in tamlayan kısmını etkilemektedir. Bu durum di er ahıslar için de geçerlidir.

Bo nakçadaki iyeliklerin bir özelli i de tamlayan ve tamlanan parçasının birlikte kullanılmasıdır. yelikte, tamlanan kısmı tek ba ina kullanılmamaktadır. Örnek kullanımlar:

Babam: <i>moj otac</i>	A zın: <i>tvoja usta</i>
Evlerim: <i>moje ku e</i>	ehrimiz: <i>naš grad</i>
Arabaları: <i>njegovi automobili</i>	lacı: <i>njegov ljek</i>
Burnum: <i>moj nos</i>	Kitabım: <i>moja knjiga</i>
Doktorum: <i>moj doktor</i>	Avlularımız: <i>vaša dvorišta</i>
Benim odam: <i>moja soba</i>	Kendi param: <i>moj vlastiti novac</i>
Anne ve babam: <i>moja majka i moj otac</i>	

Bo nakçadaki iyelikte hal ekleri hem tamlayan hem de tamlanan kısmına gelmektedir. Bu ekler de yine Bo nakçadaki cinslik özelli ine göre de i mektedir.

Bo nakçadaki iyeli in hal eklerine göre kullanı larına birkaç örnek:

Moj grad je najljepši na svijetu: Benim ehirim, dünyadaki en güzel ehirdir.

Ona ima **njihovu** sliku u njenom nov aniku: (Onun) cüzdanında resimleri var.

Njegov kaput je nov: Onun ceketi yenidir.

Tvoji sinovi su vrijedni: O lanların çalı kandır.

Moje knjige su stari: Benim kitaplarım eskidir.

Teško je naš jezik: Bizim dilimiz zordur.

Njegova jakna je nova: Onun ceketi yeni.

to pa tvoja mama misli o *tvojem* stilu: Annen stilin hakkında ne dü ünüyor?

Ronaldo posjetio Mandelu u *njegovoj* ku i: Ronaldo, Mandela'yı onun evinde ziyaret etti.

Upoznao sam covjeka koji radi s *njegovim* bratom: Onun karde iyle çalı an ki iyi tanıdım.

Dokumentarni film i nekoliko *njegovih* spotova: Belgesel film ve onun reklâmları.

On se plaši mog¹³ ujaka veya On se plaši *mojeg* ujaka: O (eril) dayısından korkuyor.

yelik isimlerin çekim eklerinden biridir. Bu ekler, adın kar ıladı ı nesnenin veya varlı ın kime veya neye ait oldu unu bildirmektedir. Türkçedeki iyelik ekleri, onlara ait olan ahıs zamirlerine de i aret eder. Bazen ahıs zamirleri olmadan da kullanılmaktadır. yelik eki almı isimler hal ekleri aldıklarında, hal ekleri ahıs zamirlerinin oldu u kısma de il, iyelik eklerinin bulundu u tamlanan kısmına gelmektedir. Çokluk eki almı sözcüklerin iyeli inde, çokluk ekinde ses olayı veya ses de i imi olmamaktadır. Yalnızca, 3. ahıs iyelik eklerinden sonra zamir n'si (pronominal n) adı verilen bir ses gelmektedir: *Onun evi+n+de, onların arabası+n+da* gibi.

Türkçedeki iyelik ekleri ismin kalınlık incelik uyumuna göre de i mektedir. Örnekler: (*Benim*) *arabalar+ım, (senin) okul+un, (onların) sınıf+i+nda* gibi.

kilemelerde Çoklu un Kullanımı

Türkçede ikilemeler veya tekrarlar, tekrar grupları adıyla bilinen söz öbeklerinin, anlamı kuvvetlendirmek, süreklili i belirtmek, bazı eylemlerin ve kavramların çoklu unu belirtmek gibi de görevleri vardır: '*Ev ev dola -, gece gündüz çalı -, kapı kapı gez-, kucak kucak selam, dizi dizi ayakkabı gibi.*' Bu örneklerde görüldü ü gibi, ismin çoklu u tekrar edilen sözcükle

¹³ Bo nakça iyelik ekleri genitif, datif gibi hal ekleri aldı ında I. 2. tekil ahısta kısalma olabilmektedir: *Mojeg yerine mog; mojem yerine mom; tvojeg yerine tvog; tvojem yerine tvom; svojeg yerine svog; svojem yerine svom* gibi.

verilmektedir. Bu durumda, isim yapısal olarak herhangi bir ek almasa da ikileme isme çokluk anlamı kazandırmaktadır.

Türkçede yaygın bir ekilde kullanılan ve çokluk yapma özelliği de bulunan ikilemelerin, Bo nakçada nasıl karılandırdığını göstermek, Türkçe öretiminde onların nasıl ifade edilmesi gerektiğini belirtmek amacıyla bu konu çalışmaya eklenmiştir.

İkilemelerle ifade edilen çoklukların Bo nakçada nasıl karılandırdığını göstermek için birkaç örnek:

Masanın üzerinde i e i e limonata duruyordu: *Na stolu su stajale boce i (boce) limunade.*

Ev ev dola -: *Hodati po ku ama (Evler kadar yürü-) ya da i i od ku e do ku e (Evden eve git-)*

Çar ı pazar dola -: *Obilaziti iržnice i irgove (Çar ıda ve pazarda dola -)*

Konu kom u: *(Svi) susjedi (Bütün kom ular).*

Ben lafa söze karı mam: *Ne miješam se ja ni u kakve razgovore. (Herhangi bir konu maya karı mam.)*

Çocuk çocuk: *djeca, sitna djeca, neja ad (çocuklar, küçük çocuklar, minikler)*

Fakir fukaraya acıyorum: *Žao mi je siromaha. (Fakirlere (yoksullara) üzülüyorum.)*

Cahil cühela ile de il; âlim ulema ile dost ol: *Budi prijatelj s pametnima, a ne s nezalicama (Akıllılarla arkada ol, bilgisizlerle olma.)*

Kö e bucağ kaç-: *Razbiježati se po kutovima. (Kö elere kadar kaç-)*

Hısım akraba: *(Sva) rodbina (Bütün akrabalar).*

Sonuç

Türkçe ve Bo nakçadaki çokluğun Türkçe öretimine etkileri, Bo nakçalara Türkçeyi öğretirken elde ettiğimiz deneyimlerin de yardımıyla şöyle ifade edilebilir:

1. Türkçede bazı sözcüklerde geçmiş dönemlerde kullanılan +an / +en, +z gibi bazı çokluk eki bulunsa da i lek çokluk eki +lar/+ler'dir. Ekin ünlüsü sözcüün kalınlık-incelik durumuna göre de iklilik gösterir. *Saat+ler, istikbâl+ler gibi* bazı istisnalar hariç, kalın ünlülerden sonra +lar, ince ünlülerden sonra +ler çokluk eki olarak kullanılmaktadır. Türkçe öğrenmeye başlayan biri bu kuralı öğrendikten sonra bu eki doğru olarak kullanabilmektedir. Yine de bu kural pekiştirilinceye kadar az da olsa çokluk ekinin yanlış kullanıldığı gözlemlenmiştir: Ev+ler, sınıf+ler gibi.

Bo nakça isimler, cinslik özelliklere sahiptir. Bundan dolayı her cinsin özel bir çokluk eki bulunmaktadır. stisnalar hariç, eril isimlerde –(ov/-ev)i ünlüsü; di il isimlerde –e ünlüsü; nötr isimlerde –a ünlüsü çokluk eki olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında + *d ve +i* ekleri varlıkların yavrularını ifade etmek için kullanılan çokluk eklerindedir.

Türkçe, gramatikal cinsiyet özelliği olmayan bir dildir. Bu durum, çokluk ekinin tüm sözcüklere aynı ekilde uygulanmasını sağlamaktadır ve bundan dolayı dil öğrenen kişiye zaman kazandırmaktadır.

2. Hal ekleri kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre, çokluk ekinden sonra sözcüğe gelmektedir. Hal ekleri geldikten sonra çokluk ekinde bir ses de ikli olmamaktadır. Türkçedeki çokluk eki, hal eki ile birleşerek hem çokluk hem de hal ekini ifade etmek için ekilde ikli kullanılmaktadır. Türkçe öğrenenler, ünlü uyumularını öğrendikten sonra, hal eklerini çokluk ekinden sonra doğru ünlülerle kullanabilirler. Çokluk ekinin hal ekleri ile kullanımlarını, +*lar / +ler (nominatif halde)*; +*lar+ı / +ler+i (akuzatif halinde)*; +*lar+a / +ler+e (datif halinde)*; +*lar+da / +ler+de (lokatif halinde)*; +*lar+ın / +ler+in (genitif halinde)*; +*lar+dan / +ler+den (ablatif halinde)*; +*lar+ca / +ler+ce (e itlik halinde)*; +*lar+la (+lar ile) / +ler+le (+ler ile) (instrumental halinde)* eklerinde göstermek mümkündür.

Bo nakçadaki çokluk ekinin hal ekleri ile birlikte kullanımı isim cinslerine göre de ikli kullanılmaktadır. Bu kullanımları kısaca ekilde göstermek mümkündür: +(ov/ev)i (eril isimlerde¹⁴); -e (di il isimlerde); -a (nötr isimlerde); -i (-i çe idi isimlerde) (nominatif halde); - , - , -ij (e.i.'de); - (n.i.'de); - , - , - (d.i.'de); - (-i.ç.i.'de) (genitif halde); -ima (e.i.'de); -ima (n.i.'de); -ama (d.i.'de); -ima (-i.ç.i.'de) (datif halinde); -e (e.i.'de); -a (n.i.'de); -e (d.i.'de); -i (-i.ç.i.'de) (akuzatif halde); -i (e.i.'de); -e (n.i.'de); -i (d.i.'de); -e (-i.ç.i.'de) (vokatif halde); -ima (e.i.'de); -ima (n.i.'de); -ama (d.i.'de); -ima (-i.ç.i.'de) (lokatif halde); -ima (e.i.'de); -ima (n.i.'de); -ama (d.i.'de); -ima (-i.ç.i.'de) (instrumental halde) bu çe itlerde kullanılmaktadır.

3. Türkçede vokatif hali yoktur. Seslenme, ismin yalın halinde vurgu ve tonlama ile yapılmaktadır. Bo nakçaya göre bu durum daha sadedir ve Türkçe öğrenim ve öğretimini kolaylaştırır.

4. Bo nakçada ablatif ve e itlik halleri yoktur. Onlar, Bo nakçada çe itli yardımcı sözcüklerle ifade edilir. E itlik ekinin *gibi, göre, kadar* anlamları için ayrı sözcükler vardır. Onların doğru olarak öğretilmesi, bu

¹⁴ Bundan sonra eril isimler *e.i.*, di il isimler *d.i.*, nötr isimler *n.i.*, -i çe idi isimler *-i.ç.i.* eklerinde kısaltılacaktır.

anlamlarının do ru kavratılmasına ba lıdır. Bu hallerin sözcüklere ba lanması, kolaylıkla ö retilse de eklerin anlam çe itlili inin kavratılması ve onların do ru olarak kullanılmasının sa lanması belli bir süreyi gerektirmektedir.

5. yelik, tamlayan ve tamlanan parçasından olu maktadır. Tamlanan kısmına gelen iyelik ekleri bir ahsı kar ılamaktadır. ahsı zamirleri, iyelikte tamlayan eki almı durumdadırlar. Bazı durumlarda, Türkçede, iyelik eki almı isim, ahsı zamiri olmadan da kullanılabilir. Bo nakçada ise iyelik ahsı zamirleri ile birlikte kullanılmaktadır. Tek ba larına kullanılmamaktadır. Türkçe ö renenler, iyeli i ba langıçta ahsı zamirleri ile kullanmayı tercih etmektedirler.

6. Türkçede, iyelik ekleri *annemler, babamlar, dayımlar, halamlar, babanlar gibi* bazı kullanımlar dı nda, çokluk ekinde sonra gelmektedir. Ço ul isimlerden sonra iyelik ekleri iyeli in tamlanan kısmına gelmektedir. Bo nakça iyelikte çokluk ekleri, hem tamlayan hem de tamlanan kısma gelmektedir. Türkçe ö renirken, ana dilinin özelli inden yararlanan bir ö renci, iyelikte hal eklerini hem tamlayan hem de tamlanan parçasına getirmektedir. Bundan dolayı zaman zaman *benimde evimde, seninden kitaplarından* gibi ifadelerle kar ıla ılabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alparlan, enol, *Bosna'da Türk Kültürünün zleri*, (2.bs.) Genel Kurmay Basımevi, Ankara 2008.
- auševi , Ekrem, *Gramatika Suvremenoga Turskog Jezika*, Hrvatska Sveu ilišna Naklada, Zagreb 1996.
- , Yabancı Dil Olarak Türkçe Ö retiminde Kar ıla tırmalı Gramerin Yeri, *Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Ö retimi Sempozyumu - 25-26 Ekim 2001*.
- Eker, Süer, Bosna'da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine Etkileri, *Milli Folklor*, Sayı 18, 2006, s.72.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Türk Dili Tarihi*, Akça Yayınları, Ankara 2004.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, stanbul, Bayrak Yayınları 1997.
- Jahi ž, Dževad vd., *Gramatika Bosanskoga Jezika*, Dom Štampe, Zenica 2002.
- İhan, Nadir *Türk Dilinde Çokluk*, Elazı , Manas Yayıncılık 2009.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (ekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara 2009.
- Lewis, G.L., *Turkish Grammar*, Oxford 1975.

TÜRKÇE VE BOŞNAKÇA İSİMLERDE ÇOKLUĞUN KULLANIMI VE BUNLARIN
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE ETKİLERİ

Zülfikar, Hamza, *Yabancılar için Türkçe Dersleri, Dilbilgisi*, Üniversitesi Basımevi,
Ankara 1976.

Serbian Possessive Pronouns (Prisvojne zamenice u srpskom),
<http://www.lztranslation.com/pdf/serbian-possessive-pronouns.pdf> Erişim
tarihi: 18.03.2010.

www.latrobe.edu.au/linguistics/LaTrobePapersInLinguistics/.../07Popovic.pdf
Erişim tarihi: 17.03.2010.

<http://hr.wikipedia.org/wiki/Imenice> Erişim tarihi: 17.03.2010.

<http://www.lztranslation.com/pdf/serbian-possessive-pronouns.pdf> Erişim tarihi:
17.03.2010.

